

Удовенко Ж. В.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального та
кримінального процесуального права,
(Національний університет
«Києво-Могилянська академія»)

Басиста І. В.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ІЛЮЗІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Колегами вже акцентувалась увага на те, що інновації, які трансформують світ, завжди є предметом публічних дискусій. Це ж відноситься і до штучного інтелекту (ШІ): хоча ним захоплюються, він має неабиякі перспективи [1]. При цьому, він також несе окремі ризики. Окремо варто виділити й наявні загрози від «шкідливого ШІ», особливо коли його беруть на озброєння не з соціально-корисною метою. Ми вже вдавалися до розлогого огляду цієї проблематики, який мав на меті з'ясувати як змінюються окремі сфери нашого буття, зокрема і правоохоронна та правничі сфери, з огляду поширення та все більшої доступності ШІ; у чому полягає роль держави, як регулятора та реалізації відповідної функції; яких правил мають дотримуватися розробники та користувачі; які аспекти використання ШІ вже доступні для правничої сфери та як може допомогти ШІ із прийняттям рішень (залишаючи, при цьому, саме за людиною провідну роль у їх постановленні та у виборі за наявних альтернатив) у перебігу кримінального провадження та які перспективи нас очікують, а також які міфи варто долати задля поступу [2, с.19-38].

Продовжуючи дискурс слід підкреслити, що Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (European Commission for the Efficiency of Justice, CEPJ), визначає ШІ як «набір наукових методів, теорій і прийомів, метою яких є відтворення за допомогою машини когнітивних здібностей людини» [3]. Водночас Рекомендації Ради ШІ встановлюють його як систему, що працює на основі технологій, які створила людина. Відповідно до заданих людиною інструкцій в систему, ШІ генерує прогнози, рекомендації або рішення для заданого питання [4].

Не можемо погодитися із тим, що потрібно передати ШІ пріоритет у прийнятті (кінцевому постановленні) рішень у кримінальному провадженні. Але як *допоміжний інструмент під домінуванням людини* ШІ є корисним, адже здатен опрацьовувати значні обсяги інформації за невеликий проміжок часу. Ми є прихильниками того, щоб віднести до сфери ШІ та до максимуму автоматизувати перебіг (сам процес) обробки інформації задля подальшого обґрунтованого ухвалення рішень людиною. Але є й інші прогнози та вже майже сталі тенденції, як от Іван Городиський та Вікторія Кулиняк акцентують, що «...(automatic decision-making) усе частіше використовують органи правопорядку та кримінального правосуддя. У діяльності правоохоронних і судових органів застосовують два основні методи:

- профайлінгу, тобто прогнозування індивідуальної чи колективної поведінки в майбутньому (ризик скоєння ними злочину чи рецидиву), визначення вразливих до злочинів локацій та ухвалення рішень щодо осіб (притягнення до відповідальності, засудження чи пробацію) [5];
- скорингу (соціального оцінювання), тобто присвоєння індивідуальних чи колективних оцінок на основі різноманітних показників, пов'язаних з їхньою попередньою поведінкою або ж узагальненою інформацією про них» [1].

ШІ активно імплементують в кримінальне провадження за кордоном, зокрема у США, Великій Британії, Нідерландах, Японії, Естонії, Франції тощо.

Для прикладу, поліція Нідерландів активно розвиває свою технічну інфраструктуру для кримінальних розслідувань, зокрема розробила систему на основі ШІ для розслідування справ минулих років, які тепер можуть мати перспективи їх вирішення. Їх судова система також використовує різні види інформаційних технологій [6]. Вже згадані вище автори аргументовано висновують, що серед інструментів, які використовували (ють) нідерландські національні органи правопорядку є система географічного прогнозування «Crime Anticipation System» (CAS) – алгоритмічна система оцінювання ризиків і прогнозування злочинів (для складання профілів ймовірних винуватців крадіжок у торговельних центрах), «Sensing Project» і платформа «Top400», створена для моделювання ризиків правопорушень [1]. При цьому, Іван Городиський та Вікторія Кулиняк, посилаючись на https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/Automating_Injustice.pdf стверджують, що «слабким місцем використання цих систем стала стигматизація вразливих прошарків населення, передовсім іммігрантів. Так, аналіз застосування цих технологій ШІ показує, що, наприклад, вихідці з країн Східної Європи (Польщі, Болгарії, Румунії, Литви, Боснії та Герцеговини і Сербії) ставали об'єктом суб'єктивної уваги органів правопорядку Нідерландів через їхній профайлінг» [5; 1].

Своєю чергою, дослідники зі Стенфордського університету (Stanford Computational Policy Lab) розробили алгоритм, який асистує судді під час обрання запобіжного заходу для підсудного: тримання під вартою або застава. Розглянувши близько 100 тисяч процесуальних документів, пов'язаних з обранням запобіжних заходів, розробники виявили, що одні судді в 90 % випадків дозволяють громадянам виходити під заставу, тоді як інші – тільки в 50 %. Програма дає змогу справедливо оцінити ризики й тримати під вартою значно меншу кількість осіб, не наражаючи на небезпеку громадськість [7].

У Великій Британії апробовано – Luminance (аналітика), HART – Harm Assessment Risk Tool (аналітика, кримінальні справи, оцінка ризику шкоди);

HART [8]. Результати її застосування не є провальними: зокрема під час оцінки ймовірності рецидиву продемонстрував точність близько 90 % [9, с. 8].

Водночас у Франції введена кримінальна відповідальність за аналіз судової практики, що дозволяє спрогнозувати, яке рішення у справі може винести суддя. Ці поправки до законодавства були прийняті під тиском суддівського корпусу, аргументуючи це тим, що судові рішення використовуються для аналізу моделі поведінки конкретного судді, тим самим порушуючи його особисті права [10].

Цілком погоджуємося із тими дослідниками, які вірно акцентують, що в Україні наразі відсутні норми щодо регулювання використання ШІ в правосудді. Проте в Концепції розвитку штучного інтелекту, затвердженій Кабінетом Міністрів України, є розділ «Правосуддя», який, зокрема, допускає «винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики» [11]. Також згодні, що ані ця Концепція, ані План заходів до неї не містять конкретних кроків із розробки та впровадження правових стандартів такого застосування технологій ШІ, вони лише побіжно вказують на необхідність виробити єдині принципи і правила їх використання [9, с. 11]. Маємо й крайню правову позицію Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22, де резюмовано наступне: «... дії заявника у сукупності (подання завідомо безпідставної заяви на роз'яснення постанови касаційної інстанції, право на роз'яснення якої не передбачено статтею 245 ГПК України, апелювання до «позиції» ШІ «ChatGPT», згенерованого ним у відповідях з окремого питання, що вже розглянув суд) є виявом неповаги до суддів Верховного Суду, не спрямовані на ефективний захист прав, свобод та інтересів позивача від імовірних порушень з боку відповідача. Заява є явно необґрунтована та завідомо безпідставна (фактично зводиться до незгоди з рішенням суду, повторного перегляду висновків суду з наданням іншого судового тлумачення та наданні відповіді на питання, що взагалі не були предметом спору), не відповідає завданню господарського судочинства та є зловживанням правом на подання заяви, тому Верховний Суд

вважає її неприйнятною згідно зі статтею 43 ГПК України» [12]. При цьому наявна окрема думка судді, в якій підкреслено, що «...пославшись на відповіді, згенеровані ШІ «ChatGPT», з метою обґрунтування своєї позиції, зважаючи зміст заяви, наведені в ній доводи та аргументи, Заявник не виявив неповагу до Суду та не поставив під сумнів його висновки, навпаки – прагнув з'ясувати та уточнити окремі висновки з питань, щодо яких висловився Верховний Суд. У заяві відсутні будь-які принизливі, образливі чи інші негативні висловлювання, відверта демонстрація неповаги до Суду тощо» [13].

Оцінюючи дану ухвалу суду, можна узагальнити, що вона стала предметом різноманітних інтерпретацій і дискусій. З одного боку, це рішення Верховного Суду визначає стандарти поведінки та використання наявних технологій у судовій практиці, що мало б сприяти забезпеченню ефективності та об'єктивності розгляду справ. З іншого – така ухвала стала обмежувальною для доступу до правосуддя та використання сучасних технологій у цьому контексті. Вважаємо, що важливо врахувати різні фактори, зокрема, такі, як баланс між інноваціями та забезпеченням справедливості, етику використання технологій та потреби у забезпеченні доступності правосуддя.

Згадані закордонні, національні та інші відомі практики застосування ШІ повинні стати ключем до власне переосмислення, врахування промахів, як і наявних ризиків, та зваженою спонукою для впровадження нових технологій, що здатні взяти на себе значну частину технічної складової нашої діяльності та зекономити час фахівця для власне інтелектуально-творчої активності (кримінальної процесуальної у тому числі). Кримінальне провадження, як діяльність із властивими для неї правилами, учасниками та рішеннями, не є винятком для застосування ШІ, як помічника.

Як нам видається, то зважений підхід до використання ШІ має власні перешкоди, які слідують, як з його тотального несприйняття, так і з не розуміння, як працює цей інструмент, та із небажання заглиблюватися у таку царину. Є й інша крайність – окремі люди так «подружилися» із ШІ, що не здатні побачити ймовірні ризики та загрози від нього. Для прикладу, Центр Дністрянського

провів дослідження щодо готовності до імплементації рішень, що базуються на ШІ, у професійну діяльність суддів, прокурорів, адвокатів, які висловили суттєвий скептицизм до ідеї відпустити ШІ у «вільне плавання», і, за їхніми прогнозами, забезпечення самостійності ШІ в юриспруденції потребуватиме щонайменше півстоліття [14]. Водночас проведене ЮНЕСКО опитування професійних суб'єктів судового процесу щодо ШІ та верховенства права (його учасниками стали 126 осіб із понад 100 країн, 35 % з яких були судьями) встановило, що 85 % опитаних висловили зацікавленість у використанні інструментів ШІ в правових системах, у тому числі у здійсненні правосуддя, проведенні розслідувань та в діяльності правоохоронних органів [15].

Беззаперечним прикладом для нас є автомобіль Tesla, який постійно аналізує дані своїх датчиків і камер машинного зору, щоб керувати автомобілем самостійно. Їде, уникає зіткнення. Невже не можемо використовувати ШІ в кримінальному провадженні? Вважаємо, що він здатний виконувати деякі завдання ефективно, спрощувати наше професійне життя, як і загалом буденність, при цьому й підтримуємо Франческо Контіні, який зазначив, що у разі застосування ШІ в правосудді «принцип обережності слід мати на увазі до тих пір, поки це питання не буде вирішене з технічної та інституційної точки зору» [16]. Перш, ніж вдатися до активного застосування ШІ, особливо у правничій, правоохоронній царинах, важливо встановити чіткі межі і правила, а що не найостанніше – відповідальність за шкоду. Такі чутливі аспекти, як непорушність сфери людської приватності, дотримання прав людини тощо мають превалювати у цьому механізмі [2, с.20 та ін.].

ШІ може використовуватись у багатьох сферах, але не може у жодному випадку замінити людину. Його можливості дозволяють автоматизувати рутинні та повторювані завдання, звільняючи людей від монотонної роботи, він здатен аналізувати та враховувати великі обсяги даних, багато різних факторів та варіантів, допомагаючи приймати зваженіші та ґрунтовніші рішення в складних ситуаціях (бо за його допомогою є більша ймовірність всеохопно аналізувати та синтезувати вихідні дані), спроможний досягати високої точності в

розпізнаванні образів, мови. Також ШІ здатен допомогти у запобіганні кібератакам, передбачаються значні його успіхи під час прогнозування. Ймовірно він генеруватиме кращі результати, ніж правник, адже має доступ до більшої кількості даних та має задаток до швидкої аналітики тощо.

Однак важливо забезпечити, щоб під час його використання дотримувалися фундаментальні принципи правосуддя, такі як верховенство права, недискримінація, прозорість, зрозумілість, дотримання основних прав людини, неупередженість, справедливість та безпека тощо. Отже, необхідні юридичні норми, стандарти, що встановлять вимоги до розробки та використання ШІ у правничій сфері, зокрема у перебігу кримінального провадження на всіх його стадіях. Є й межа його навчання та використання, як от небезпека проникнення у сферу людської приватності (через навчання та вироблення здатності «читання» думок тощо) [2, с.21 та ін.].

Не дивлячись на те, що ШІ має переваги, проте його використання також може зіткнутися з низкою проблем, як от: необхідний значний обсяг якісної інформації (вихідних даних) для його навчання, а як один із побіжних неприємних наслідків від такого стану справ (потреб) – вже є непоодинокі позови про порушення авторських прав [2, с.23 та ін.], інший – якщо ж даних недостатньо, це може призвести до неточних рішень або упереджених висновків, до витоків даних, як от у результаті кібератак тощо. Водночас коштує ШІ недешево і вимагає серйозних ресурсів. Більше того, вже наявні його протиріччя із окремими етичними засадами, приватністю, безпекою та дискримінацією.

Вельми влучно резюмував магістр Роллс-Ройсу Джеффри Вос, другий за рейтингом суддя в Англії та Уельсі: «Суддям не потрібно уникати обережного використання ШІ», – сказав він. «Але вони повинні гарантувати, що вони захищають довіру і несуть повну особисту відповідальність за все, що вони виробляють» [17].

Наше завдання знайти сферу, де ми зможемо з ним «подружитися»: чи це буде під час вивчення матеріалів кримінального провадження; можливо надання консультацій; використання порад для розслідування, після його «годування»

матеріалами кримінального провадження (але як бути із таємницею досудового розслідування, нерозголошенням особистих даних щодо вразливих учасників кримінального провадження?); моніторингу соціальних медіа з метою збирання доказів; розпізнання обличчя; проведення портретної експертизи; під час допиту, судового розгляду, замість ведення журналу судового засідання тощо, але з такими важливими застерегами – ШІ повинен використовуватися з соціально-корисною метою, він має допомагати, а не домінувати, ШІ не може протиставлятися людині, він лише її помічник. Необхідне встановлення чітких меж і правил застосування ШІ, а що не найостанніше – відповідальності за їх порушення і спричинену шкоду [2, с.19-38].

Отже, відповідь на питання чи є ШІ ілюзією, чи реальністю для сучасного кримінального провадження, залежить від вихідного кута зору, з якого автори беруться формувати власні судження. З одного боку – ШІ вже здійснює значний вплив на правничу сферу, полегшуючи рутинні завдання, допомагаючи у роботі з об'ємними даними та сприяючи швидшому та ефективнішому прийняттю рішень. У цьому аспекті ШІ можна вважати нашою реальністю, оскільки його використання вже демонструє конкретні позитивні результати для практичної діяльності із розслідування кримінальних правопорушень (у національних розслідуваннях у тому числі). З іншого боку – ідея про використання ШІ у правосудді може також стати об'єктом ілюзій, особливо якщо очікувати від нього надзвичайних можливостей, що відразу вирішить всі проблеми.

Список використаних джерел:

1. Іван Городиський Вікторія Кулиняк Штучний інтелект і правопорядок. 26.09.2023. URL: <https://justtalk.com.ua/post/shtuchnij-intelekt-i-pravoporyadok>
2. Басиста І.В., Удовенко Ж.В., Кулинич М-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія право. Випуск №81. Том (частина) 3. 2024.

C. 19-38. URL : https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/81_part-3.pdf

3. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Council of Europe; European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Strasbourg 2018. P. 69.

4. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. 2019. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449>(date of access: 13.01.2024)

5. https://www.fairtrials.org/app/uploads/2021/11/Automating_Injustice.pdf

6. Marc S., Melvin S. Big data policing: The use of big data and algorithms by the Netherlands Police. OUP Academic. URL: <https://doi.org/10.1093/police/paad061>

7. Шемчушенко В. Штучний інтелект у правосудді URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>

8. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment' (Council of Europe, 3–4 December 2018).

9. Lex ex machina: Правові, етичні та світоглядні виклики застосування штучного інтелекту в правосудді. Аналітичний документ / І.М. Городиський. Львів: Центр Дністрянського, Український католицький університет 2023. 21 с.

10. France Bans Analytics of Judges' Decisions. URL : <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=ff53dfbe-0fe6-4dee-8a1d-990bf8459020>Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні:

11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/491020_735042

12. Ухвала Касаційного господарського суду ВС у справі 925/200/22 від 8.02.2024. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>

13. Окрема думка судді Верховного Суду Вронської Г.О. від 8.02.2024. у справі № 925/200/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074064>

14. Центр Дністрянського. URL : <https://dc.org.ua/about>

15. Judicial operators in 100 countries express interest in learning about AI and the rule of law with UNESCO. URL : <https://en.unesco.org/news/judicial-operators-100-countries-express-interest-learning-about-ai-and-rule-law-unesco>

16. Contini F. Artificial Intelligence: A New Trojan Horse for Undue Influence on Judiciaries? URL : https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/news/2019/06/artificial-intelligence_-a-new-trojan-horse-for-undue-influence- on-judiciaries.html

17. Британським суддям дозволили писати рішення за допомогою штучного інтелекту: що це означає. 9.01.2024. URL : <https://internetua.com/britanskim-suddyam-dozvolili-pisati-rishennya-za-dopomogoua-shtucsnogo-intelektu-sxo-ce-oznacsaye>

Федіна Н. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права, конституційного
та приватного права факультету № 1
(ІІФПНП Львівського державного
університету внутрішніх справ)

Боган Т. Ю.

здобувачка 1 курсу факультету № 3,
(ІІФПНП Львівського державного
університету внутрішніх справ)
рядова поліції

ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Сьогодні всі користуються технологіями зі штучним інтелектом, але дехто може не знати про це або не до кінця усвідомлювати цей факт. Люди повинні усвідомлювати, що ці технології часто підвищують рівень втручання в приватне життя, і в багатьох випадках це робиться за їхньої згоди.